

pre priestorové čítanie vnútorného i vonkajšieho priestoru. A platí to takisto aj pre plastické čítanie v súvislosti väzby architektúry a krajiny. V ľudovej hmotnej kultúre nachádzame vysoko vyvinuté a vypestované vzájomné vzťahy jednotlivých druhov výtvarného prejavu, dokonalosť a samozrejmosť ich spájania nás dodnes neprestávajú udivovať. Zaujímavé je napr. najrôznejšie uplatnenie farby. Nachádzame ju v architektúre, na soškách, na kroji, na rozličných úžitkových predmetoch a pod. Tieto vzájomné väzby a vzťahy majú svoje korene pravdepodobne ešte v slohovej jednote gotiky a neskôr i baroka. Najmä gotika podobne ako neskôr barok najviac zasiahli do formovania výtvarného videnia, čítania i myslenia ľudí v živote nášho prostredia a prakticky dodnes pôsobia v priestoroch cirkevných stavieb.

Ľudové sošky majú kompozíciu, rozmery aj tvary prispôsobené na umiestnenie v architektúre. Napríklad jednopohľadovosť sošiek v nikách kaplniek alebo fasád domov má nielen svoje formálno-kompozičné, ale aj obsahové opodstatnenie. Keď ich porovnáme napr. so sochami Egypta alebo Grécka, ich podživotná mienka je ľudskej prirodzenosti bližšia ako majestátna veľkosť egyptských alebo gréckych sôch. Navyše tieto antické sochy, aj keď neboli určené pre pohľad ľudí v neprístupných svätyniach, boli dokonale opracované zo všetkých strán, pretože boli určené na komunikáciu s božstvami. To, že sa nakoniec predsa len stali prostriedkom komunikácie medzi ľuďmi, časovo i priestorovo veľmi vzdialenými, je už celkom iný problém. No ľudové sošky sú naopak opracované z tej strany, z ktorej očakávajú pohľad človeka. To, domnievame sa, robí z nich jeden z najľudskejších prejavov umenia vôbec. Teda i napriek svojej náboženskej téme neprihovárajú sa bohu, ale človeku.

Ľudová architektúra má tiež veľmi často výrazné sochárske kvality. Hlinená architektúra na južnom Slovensku má plastické kvality a drevená na strednom a východnom Slovensku konštruktívne. Suverénne a neomylné pracuje s kombináciami materiálov, ktoré sa odlišujú farbou i štruktúrou a je dokonale zraštená s krajinou. K tomu ešte pridajme účelnosť a priestorovú vnútornú vynachádzavosť. Práve v tom všetkom ako celku je dokonale vyvinutý zmysel pre prie-

stor v rámci daných možností a vedomostí, použitý aj z nášho súčasného moderného hľadiska. Je v tom jednota v mnohosti a rôznorodosti. Čo ju určuje a podmieňuje? Na túto otázku hľadá odveď aj naša súčasnosť.

Po druhej svetovej vojne sa opäť v novej podobe nastoľuje problém aktuálnosti ľudového umenia ako východiskového bodu pre rozvíjanie domácej tradície a inšpiračného zdroja pre súčasnosť. Je to prirodzený dôsledok marxistického chápania kultúry v súvislosti so spoločenskými, sociálnymi, politickými a triednymi zmenami v živote našej spoločnosti, ku ktorým dochádza po februári 1948. Komunistická ideológia a kultúrny program robotníckej triedy ako vládnucej triedy socialistickej spoločnosti, prirodzene, vyzdvihnú do stredu svojho záujmu ľudové umenie ako prejav kultúry a umeleckých schopností najširších vrstiev našej spoločnosti. Po začiatkových omyloch, často netvorivých mechanických aplikáciách najmä ornamentov, začiatkom päťdesiatych rokov sa tento vzťah postupne zameriava na hlbší zmysel a obsah ľudového umenia. I keď sa formové bohatstvo začína účelnejšie a tvorivejšie rozvíjať a obohacovať, táto tendencia sa vo výtvarnom umení nevyhne v istom, našťastie krátkom období až akejsi „presile folklóru“. Svojou začiatkovou manifestačnosťou dosiahne sa takmer opačný výsledok, ako sa pôvodne zamýšľalo.

No na druhej strane, a to opäť u výtvarných umelcov, záujem o ľudové umenie sa začína v tomto období znova rozširovať a prehľbovať. Tak napr. výtvarní umelci okrem formálnej inšpirácie sa obracajú k najvnútornejšiemu obsahovému zmyslu a etickému poslanstvu ľudového umenia. Práve tento postoj k ľudovému umeniu v súčasnosti nadobúda veľký význam. Tak napr. sochár Ján Kulich, ktorého lyrická poloha má úzku súvislosť s ľudovou piesňou, poéziou a tancom, celým svojím dielom aktualizuje etický a sociálny zmysel jánošíkovej témy. Túto tému Kulich, čo je pre moderné umenie typické až neskôr, nie v jeho začiatkoch, tlmočí modernou realistickejšou rečou. Na rozdiel napr. od Janka Alexyho ju takto zrealizuje a skonkrétňuje, a tým zdôrazňuje naliehavosť a aktuálnosť jej etického zmyslu.

Z tvarového a formálneho bohatstva ľudového výtvarného umenia čerpali viacerí slovenskí vý-